

Barbara Lenard

Informacje UNESCO

Ochrona Zabytków 27/4 (107), 332-336

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Chrystusa. Wykonane w końcu XVII w., malowane olejno na płótnie. Obrazy były w złym stanie technicznym. Płótno było poprzecierane i uszkodzone mechanicznie, warstwa malarska pokryta grubą powłoką szerniałego werniksu, krosna zniszczone przez owady. W trakcie konserwacji usunięto werniks i przemaalowania, obrazy zdublowano na masę woskową, ubytki zaprawy uzupełniono kitem kredowym, ubytki warstwy malarskiej wypunktowane farbami żywicznymi. Konserwację przeprowadzili w 1968 r. artyści konserwatorzy: D. Sawnor, Z. Blizińska, M. Skulska.

Żagań. Portret duchownego, obraz malowany olejno na płótnie z kościoła parafialnego NPMarii, wykonany w XVIII w. Pokryty był grubą warstwą werniksu, silnie przemaalowany w tle, partii twarzy i rąk (zmiana kompozycji ręki i szaty leżącej na stole), przetarty w wielu miejscach. W wyniku zabiegów konserwatorskich obraz podklejono na nowe płótno za pomocą masy woskowej, usunięto werniks i przemaalowania, uzupełniono ubytki zaprawy i farb. Konserwację przeprowadziła art. kons. Z. Rudniewska w 1968 r.

Żagań. Obraz *Pokłon Trzech Króli* (predella ołtarza bocznego) z kościoła parafialnego NPMarii. Malowany w technice olejnej na płótnie, barokowy, datowany na 1692 r. Stan obrazu był bardzo zły, płótno znacznie zbutwiałe, na obrzeżach przetarte, warstwa malarska uszkodzona w ok. 10%, lokalnie spęcherzona. W czasie konserwacji obraz zdublowano na nowe płótno, zespalać je ze starym masą woskowo-żywiczną, uzupełniono ubytki podkładu i farby. Prace konserwatorskie wykonała w 1971 r. Pracownia Malarstwa PKZ w Poznaniu.

Stanisław Kowalski

INFORMACJE UNESCO

Międzynarodowe kampanie ratowania zabytków

Kierowana przez UNESCO międzynarodowa kampania ratowania zabytków Nubii, zagrożonych zalaniem w wyniku powstania Tamy Asuańskiej, weszła w swoją ostatnią fazę; przeniesienia świątyń z wyspy File, zwanej perłą Egiptu, na sąsiednią wyspę. W tym celu trzeba było wznieść wokół File szczelną zapórę, pozwalającą zabezpieczyć budowle na czas ich demontażu. Koszt całego przedsięwzięcia obliczono na 13 500 000 dolarów, z czego trzecią część pokrywa Zjednoczona Republika Arabska. UNESCO, w wyniku apelu do państw członkowskich, zdołała zgromadzić sześć milionów dolarów. Na ten cel płyną też dochody z eksponowanej w wielu krajach wystawy skarbow Tutenchamona. (623, 659).

Innego rodzaju niebezpieczeństwo, związane z szybko postępującą urbanizacją okolic Tunisu, zagraża terenom, na których niegdyś wznosiła się Kartagina. Zadanie zabezpieczenia tego zespołu podjął rząd tunezyjski i UNESCO. Z ramienia UNESCO ekipa polskich geofizyków i archeologów prowadzi systematyczne pomiary topograficzne terenu w celu sporządzenia planu miasta punickiego i rzymskiego przed rozpoczęciem wykopalisk. Dzięki zastosowaniu nowoczesnych technik sondażu (metoda elektrooporowa, elektromagnetyczna i grawimetrii) można było w ciągu trzech miesięcy zbadać 256 000 m² terenu i dokładnie określić zachowane w nim obiekty, co metodą tradycyjną trwałoby by musiało 6 lat. Wykopaliska prowadzone będą przez misje archeologiczne różnych krajów. Prace ujęte są w ramy projektu zagospodarowania przestrzennego Wielkiego Tunisu, podjętego w 1970 r. przy pomocy technicznej UNESCO i finansowej Programu Postępu Narodów Zjednoczonych. Łącząc wymogi urbanizacji, gospodarki i kultury, plan ten zapewnia zachowanie dziedzictwa przeszłości przez nadanie funkcji gospodarczych i wykorzystanie dla rozwoju turystyki kulturalnej. (622, 624, 638, 647).

W podobny sposób w wielu krajach Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji podejmowane są — w ramach planów postępu i rozwoju, dotowanych przez ONZ — wielkie akcje ratowania zabytków najwyższej klasy. Stanowią one ważny czynnik w rozwoju światowej turystyki kulturalnej.

W Peru jest to np. rejon jeziora Titicaca, kolebka cesarstwa Inków, w Chile Wyspa Wielkanocna na Pacyfiku, w Etiopii „droga historyczna” łącząca Addis-Abebę z Ak-

sum, przy której położone są słynne świątynie koptyjskie kute w skałach, w Pakistanie prehistoryczne miasto Mohendżo-Daro (zabezpieczenie tego zespołu napotyka jednak duże trudności techniczne ze względu na zasolenie i rozkład murów oraz konieczność obniżenia poziomu wód); w Indonezji kontynuowane są pod kierunkiem eksperta UNESCO prace nad zabezpieczeniem świątyni buddyjskiej Borobudur na Jawie. (623).

Ratowanie Wenecji jest pierwszoplanowym zadaniem na kontynencie europejskim. Z inicjatywy Komitetu Ratowania Wenecji utworzonego w RFN powstało w Wenecji Laboratorium dla Badania Dynamiki Wielkich Mas. Przeprowadzane są w nim badania nad osiadaniem gruntu w lagunie oraz nad zjawiskiem „wysokiej wody”. Aparaturę dostarcza Konfederacja Przemysłowa RFN, która zaopatruje również nowy Instytut Konserwacji Drewna i Kamienia, utworzony z inicjatywy Nadintendenta Galerii Wenecji. Komitety ratowania Wenecji istnieją także w innych krajach, podejmują różne przedsięwzięcia i zabiegają o fundusze na rzecz ratowania miasta. W Wenecji koncentrują się przykłady większości problemów, które nękają dziś wielkie aglomeracje. Miasto staje się jednym wielkim laboratorium dla studiowania problemów środowiska. Jeżeli chodzi o kontrolę powodzi, oczyszczanie powietrza i wody, ochronę równowagi ekologicznej przyrody, czy też adaptację nowych technik dla zabezpieczenia budynków, obrazów i innych dzieł sztuki, a przede wszystkim zachowanie życia miasta — rezultaty badań prowadzonych w Wenecji mogą być przydatne także w innych krajach. Świat współczesny winien wykorzystać tę szansę dla dobra społeczeństwa XXI wieku. (631, 638)

Wydana niedawno przez UNESCO publikacja pt. *Venise restauree* informuje o udziale instytucji prywatnych w ratowaniu skarbów sztuki, zagrożonych zniszczeniem w tym mieście. Fotografie, komentarze i opisy mówią, jak zostały odrestaurowane budynki, kościoły, rzeźby i malowidła, które tworzą część tego niepowtarzalnego dziedzictwa kulturalnego na świecie. Wszystkie prace były finansowane przez instytucje prywatne siedmiu krajów: RFN, Australii, USA, Francji, Włoch, Wielkiej Brytanii i Szwajcarii.

Po apelu ogłoszonym przez UNESCO w 1967 r. dobrowolne składki wzrosły w ciągu 5 lat do ok. 1,5 miliarda lirów. Jak powiedziano w publikacji — w wypadku nagłej potrzeby szybkość, rozporządzalność i przystosowanie inicjatyw społecznych są niezastąpione. W publikacji zamieszczona jest lista zabytków i dzieł sztuki, które mogą jeszcze zostać uratowane przed zniszczeniem dzięki szybkiej i zorganizowanej akcji, m.in. Biblioteka Marciana, synagoga niemiecka z 1528 r., pałac Priuli i La Dogana — dawna komora celna u wejścia do Canale Grande. Generalnego rozwiązania wymaga również problem zniszczenia marmuru i kamienia występujący w całym mieście. (652)

Konwencje i zalecenia

UNESCO prowadzi konsekwentną działalność zmierzającą do opracowania i przyjęcia przez państwa członkowskie konwencji i zaleceń, mających na celu ochronę światowego dziedzictwa kulturalnego. Do ostatnich aktów prawnych UNESCO należą uchwalone na XVII sesji Konferencji Generalnej w listopadzie 1972 r.: *Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego* oraz *Zalecenia w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego w skali krajowej*. Z konwencją wiąże się powołanie przy UNESCO Komitetu Dziedzictwa Światowego i utworzenie Funduszu Dziedzictwa Światowego, umożliwiającego m.in. dotowanie wielkich akcji ratowniczych. (Szczegółowe omówienie metod działania UNESCO w tym zakresie oraz teksty dokumentów znajdzie czytelnik w pracy Władysława Sieroszewskiego *Ochrona prawna dóbr kultury na forum międzynarodowym w świetle legislacji UNESCO*, „Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków”, ser. B, t. XXXV, 1974). (618, 621, 633)

Ochrona zabytków w poszczególnych krajach

Trzy z najpiękniejszych miast Austrii: Salzburg, Krems i Rust, wybrane zostały jako modele w kampanii ochrony zabytków prowadzonej przez Radę Europejską. Prace restauratorskie rozpoczęto w Krems, usuwając ruch kołowy poza obręb Starego Miasta. Przewiduje się reanimację tej dzielnicy, która obecnie, po zamknięciu sklepów, wydaje się pozbawiona życia. W ciągu 1975 r., ogłoszonego „Rokiem europejskim

dziedzictwa architektonicznego”, Austria zamierza uporządkować liczne wybrane ośrodki i miejsca zabytkowe, przede wszystkim przez usunięcie tablic reklamowych i linii telegraficznych, które szpecą pejzaż, i zastąpienie lasu anten telewizyjnych na dachach jednym wspólnym masztem antenowym. (650)

Ogłaszając rok 1975 rokiem zabytków architektury, Rada Europejska podjęła kampanię o zmobilizowanie opinii społecznej i władz publicznych do „Ochrony i rewitalizacji zabytków i zespołów architektonicznych, posiadających walory historyczne i estetyczne, zachowujących indywidualny charakter starych miast i miasteczek oraz do zapewnienia starym budowlom żywej funkcji we współczesnym społeczeństwie”. (623)

Republika Federalna Niemiec podjęła badania nad techniką restauracji i renowacji historycznych ośrodków miast, wykorzystując doświadczenia innych krajów europejskich. Badania dotyczą nie tylko konserwacji budowli zagrożonych ruiną, lecz znalezienia właściwych rozwiązań ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. Przedmiotem studiów jest pięć miast europejskich: we Francji, Polsce, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii i Holandii. Trzyosobowe ekipy ekspertów składają się z planisty, socjologa i konserwatora. Przewiduje się opublikowanie wyników badań, które mogą zainteresować specjalistów wielu krajów.

Równocześnie z badaniami prowadzi się kampanię zmierzającą do uczulenia społeczeństwa na konieczność ochrony starych miast. Nie przychodzi to łatwo. Przykładem jest Bamberg, miasto o wysokich walorach zabytkowych, nie zniszczone w czasie działań wojennych, które obok wspaniałych budowli średniowiecza i renesansu ma także zabudowę barokową. W pojęciu wielu mieszkańców zabudowa ta jest przestarzała i niewygodna, winna zatem być zastąpiona budynkami nowoczesnymi. Działalność Komitetu Narodowego ICOMOS przyniosła jednak pozytywne rezultaty, powstał lokalny komitet ochrony Bambergu, który zgromadził już znaczne środki na restaurację miasta. (637)

Również Kanada podjęła akcję ochrony swoich zabytków architektury. Najstarsze z obiektów pochodzą z czasów kolonizacji Kanady wschodniej przez Francuzów w XVII i XVIII w. (Quebec, Nowa Szkocja, Nowy Brunswik), najmłodsze — z 1880 r. w prowincjach wschodnich i z 1914 r. na zachodzie. Rząd federalny i rządy diecezji powołały przedsięwzięły środki zmierzające do konserwacji tych budowli historycznych (na pierwszym miejscu słynny port Louisburg). (636)

Mongolska Republika Ludowa podjęła akcję inwentaryzacji zabytków i miejsc historycznych, w celu zapewnienia ich konserwacji. Ekspert UNESCO rozpoczął w 1971 r. wstępne badanie zabytków buddyjskich, znajdujących się w północnym regionie kraju, wokół stolicy Ułan-Bator. Jego raport zawiera interesujące ustalenia, dotyczące obiektów powstałych w czasach, kiedy lud mongolski przyjmował wielką religię Azji. Inwentarz obejmuje przede wszystkim świątynie z XVI i XVII wieku. Budowane z kamienia, czasem z drewna, klasztory i świątynie, które ucierpiały bardzo wskutek naturalnego procesu starzenia się, klęsk i wojen, wykazują czystość i elegancję stylu architektonicznego będącego konglomeratem wpływów chińskich i tybetańskich. (621)

Komputer w służbie inwentaryzacji zabytków

Aby sprostać zadaniom ochrony zabytków w Kanadzie powierzono komputerowi wykonanie inwentaryzacji ok. 125 000 budynków historycznych. Realizowana sposobem tradycyjnym praca musiałaby trwać dziesiątki lat (przykładem może tu być *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, zaczęty w 1946 r. i jeszcze nie dokończony), natomiast dzięki zastosowanej metodzie przedsięwzięcie rozpoczęte w 1970 r. zostanie zakończone w latach 1977—1978.

Metoda ta jest mniej kosztowna, nie wymaga udziału wykwalifikowanych architektów i rysowników; inteligentni studenci są zdolni wykonywać pracę po tygodniu przygotowania. Kontrola wykazała, że procent błędów jest minimalny. Grupy dwuosobowe otrzymują komplet kart, na których figuruje pewna liczba rysunków. Jedna karta wskazuje np. wszystkie możliwe formy i rozmiary dachów, inna okien, drzwi itd. Wszystkie rysunki są kodowane w sposób pozwalający na wprowadzenie ich do komputera i na dowolne odtwarzanie danych.

W ciągu trzech lat zinwentaryzowano zewnętrzny wygląd 86 000 budynków. Inwentaryzacja wewnątrz obejmuje obiekty wytypowane przez ekspertów (nie mniej niż

275 rysunków dla każdego domu). Nowa technika inwentaryzacji może wzbudzić zainteresowanie także w innych krajach, szczególnie w krajach Trzeciego Świata. Jest szybka i ekonomiczna, może być stosowana niezależnie od stylu obiektu, oddawać duże usługi urbanistom i — co nie jest bez znaczenia — dać zatrudnienie studentom. (636).

Zagrożenie katedry kolońskiej

Prawie trzydzieści lat po zombardowaniu katedry trwa jej restauracja. Wzrastające jednak zanieczyszczenie powietrza tlenkami siarki, w następstwie ekspansji przemysłowej regionu Kolonii, stwarza nowe, poważniejsze jeszcze zagrożenie słynnej budowli. Kamień katedry absorbuje tlenki siarki, które pod wpływem deszczu lub wilgotnego powietrza doliny Renu przekształcają się w kwas siarkowy. Jeżeli nawet ochrona powierzchni kamienia byłaby możliwa, to tlenki siarki, które dostały się w głąb muru, spowodować mogą nieobliczalne szkody. Ewentualnym rozwiązaniem byłoby zastąpienie zniszczonych partii muru bazaltem, odpornym na zanieczyszczenia przemysłowe. Jeśli jednak zniszczona elewacja południowa nie zostanie odrestaurowana przed rokiem 2000, katedra będzie skazana na zagładę w wyniku rozpadu struktury materiału. Obecne tempo prac nie rokuje zakończenia ich przed rokiem 2090. (650)

Archeologia podwodna

Tom XIII wydawniczej serii UNESCO *Musées et Monuments* jest poświęcony nowej dyscyplinie — archeologii podwodnej. Badania prowadzone w tej gałęzi wiedzy mają znaczenie nie tylko ze względu na dokonywane odkrycia i wzbogacanie zasobów dziedzictwa kulturalnego ludzkości, ale również na możliwość restytuowania tras morskich, którymi poruszali się dawni nawigatorzy. Archeologia podwodna oddaje też duże usługi w badaniach zatopionych miast. Wydawnictwo przynosi praktyczne wskazówki w zakresie posługiwania się technikami fotograficznymi i fotogrametrią w badaniach podwodnych, wyposażenia ekspedycji, metod konserwacji, posługiwania się echosondą i magnetometrem; tekst wzbogacony jest tabelicami, diagramami i ilustracjami. (638)

Odkrycia miast starożytnych

Wykopaliska prowadzone przez archeologów austriackich na wyspie greckiej Eubeja na Morzu Egejskim doprowadziły do odsłonięcia ruin miasta bizantyjskiego z VI wieku. Eubeja odgrywała znaczną rolę w starożytności, pod panowaniem Bizancjum i w średniowieczu. Stąd wyruszyła kolonia grecka, która założyła w VII wieku p.n.e. miasto Cuma pod Neapolem; w cesarstwie bizantyjskim wyspa była ośrodkiem handlu, w czasach kolonizacji weneckiej służyła jako twierdza. Nowe odkrycie posiada duże znaczenie dla badań tych okresów historycznych. (633)

Ruiny miasta rzymskiego, które nosiło nazwę Micia, odkryto w Rumunii, w rejonie Hunedoara. Jest to okazałe castrum o potężnych murach, z amfiteatrem i zachowanymi w doskonałym stanie termami. Wszystko świadczy o komforcie i elegancji; wnętrza domów są polichromowane. System ogrzewczy polegał na doprowadzaniu ciepła kanałami ceramicznymi od pieca umieszczonego na zewnątrz budynku do pomieszczenia i cyrkulacji ciepłego powietrza pod posadzką. Micia była miastem zamożnym, znaleziono w nim wiele przedmiotów srebrnych z III wieku p.n.e. (659)

Kradzież i przemyt dzieł sztuki

Nasilające się kradzieże i nielegalny handel dziełami sztuki są przedmiotem troski wielu międzynarodowych organizacji. Interpol, Rada Kooperacji Celnej, EWG, towarzystwa ubezpieczeniowe współpracują z UNESCO, Radą Europejską, ICOM i CINOA (Międzynarodowa Konfederacja Handlarzy Dzieł Sztuki). Chodzi o skoordynowanie działania w zwalczaniu przemytu, zagwarantowanie bezpieczeństwa w muzeach i galeriach, ograniczenie rynku antykwarycznego, pogłębienie działania policji i celników, zapewnienie właściwego postępowania w planie legislacji międzynarodowej. Nie jest to program, który mógłby być rozwiązany na płaszczyźnie jednego kraju. Wprawdzie już w 1965 r. UNESCO uchwaliła zalecenie w sprawie środków, jakie należałoby podjąć celem zakazania eksportu, importu i transferu nielegalnie nabytych dóbr kultury, a w 1970 r. zostało ono zastąpione bardziej obo-

wiążącą formą konwencji, ale do tej pory niewiele państw ją ratyfikowało. Wymaga to długich negocjacji dwustronnych państw z sobą sąsiadujących, ponieważ tylko równoczesne ratyfikowanie konwencji i jej przestrzeganie zabezpiecza równe prawa obu krajom. Na razie robocze spotkania międzynarodowe i ścisła współpraca wymienionych organizacji mają służyć zwalczaniu tego niebezpiecznego procederu. (631)

Wg „*Informations UNESCO*” opr. Barbara Lenard

WARSZAWSKIE GRONO KONSERWATORÓW PRZY SHS

Z inicjatywy Komisji Ochrony Zabytków Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki w marcu 1974 r. została zorganizowana przy Oddziale SHS sekcja konserwatorska pod nazwą Grona Konserwatorów. W pierwszych latach po wojnie istniała przez pewien czas przy Oddziale Warszawskim SHS sekcja konserwatorska kierowana przez prof. Bohdana Marconiego, ale zaniechała swej działalności. Sekcje konserwatorskie istnieją obecnie przy Związku Polskich Artystów Plastyków oraz przy Stowarzyszeniu Architektów Polskich. Jedyną jednak organizacją, która skupia w swych szeregach wszelkich specjalistów czynnej ochrony zabytków jest — jak dotychczas — tylko Stowarzyszenie Historyków Sztuki. Oddział Warszawski SHS, liczący 560 członków, gromadzi 31 architektów i 34 artystów konserwatorów.

Liczba historyków sztuki — członków SHS, którzy pracują w resortowej i stołecznej służbie konserwatorskiej oraz w PKZ przy dokumentacji historyczno-naukowej, wynosi około 20 osób. Możemy więc powiedzieć, że konserwatorzy wszelkich specjalności w Warszawskim Oddziale SHS stanowią około 15% ogólnej liczby członków (85 osób).

Na zebranie organizacyjne sekcji konserwatorskiej w dniu 20 marca 1974 r. zaproszeni zostali członkowie Oddziału Warszawskiego SHS zainteresowani naukowo i zawodowo konserwacją i ochroną zabytków, przede wszystkim artyści konserwatorzy i architekci. Omówiono celowość zorganizowania (reaktywowania) sekcji i jej zadania, biorąc pod uwagę obecną sytuację, wynikającą z reorganizacji Zarządu Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Sztuki oraz reaktywacji Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. Grono Konserwatorów winno stworzyć forum do wymiany informacji naukowej i doświadczeń konserwatorskich, ale jednocześnie może być ciałem opiniującym o wysokim stopniu fachowości. Tematem zainteresowania Grona będzie szeroka problematyka z historii i teorii, a także etyki i estetyki konserwatorskiej, najnowsze osiągnięcia naukowe w dziedzinie technologii, współczesne osiągnięcia i rozwiązania praktyczne, krytyka konserwatorska. W dyskusji podniesiono celowość współpracy z Komisją Konserwatorską przy Komitecie Architektury, Urbanistyki i Budownictwa PAN oraz z sekcjami konserwatorskimi przy ZPAP i SARP.

Ustalono, że działalnością Grona będzie kierować kilkusobowe prezydium, powołane na razie na 1 rok.

W wyniku konsultacji zostało uformowane Prezydium Grona Konserwatorów w następującym składzie: dr inż. arch. Maria Brykowska, doc. kons. Juliusz Bursze, doc. dr hab. Jerzy Kowalczyk (przewodniczący), mgr kons. Aldona Romanowicz, mgr inż. arch. Mieczysław Samborski, mgr kons. Krystyna Sommer (zastępca przewodniczącego). Pierwsze zebranie nowo uformowanego Prezydium Grona odbyło się wspólnie z Komisją Ochrony Zabytków w dniu 11 kwietnia 1974 r.

O tym, że problematyka konserwatorska może być z niemałym powodzeniem uprawiana w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki świadczy duża frekwencja i gorące dyskusje nie tylko na zebraniu organizacyjnym Grona Konserwatorów, ale nad wygłoszonym bezpośrednio potem referacie mgr inż. arch. M. Samborskiego o kaplicy Św. Trójcy w Lublinie oraz referacie mgr J. Żurawskiego o problemach konserwatorskich Kazimierza Dolnego.